

Ystad kommun
kommun@ystad.se

2023-12-20
Dnr SI 2022:8458

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Ystad Gymnasium område 5
i Ystad kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på **Ystad Gymnasium Område 5** avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under vårterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen tre utvecklingsområden som angetts i beslut den 8 juni 2023, dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Ystad Gymnasium Område 5 senast den 30 november 2023 ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Ystad kommun har kommit in med en sådan redovisning den 30 november 2023.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Utvecklingsområde 1:

Rektorn, lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla en systematisk samverkan i lärarnas frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 2:

Lärarna behöver utveckla undervisningen så att eleverna och lärarna tillsammans kan förbättra elevernas förmågor till källkritik och källtillit.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 3:

Lärarna behöver utveckla det sätt på vilket de ger formativ feedback till eleverna.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn, lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla en systematisk samverkan i lärarnas frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att vissa insatser har genomförts för att utveckla en systematisk samverkan som gäller undervisning i källkritiskt förhållningssätt. Huvudmannen uppger att ytterligare insatser planeras framöver.

Huvudmannen beskriver att undervisning i källkritiskt förhållningssätt har satts upp som en fast punkt på de regelbundna ämnesträffarna som lärarna på skolenheten har. Utöver det har rektorn tagit upp frågan med enskilda lärare i medarbetarsamtalen och då även diskuterat om kompetensutveckling behövs. Skolbibliotekarien har involverats i större utsträckning än tidigare. Huvudmannen beskriver att rektorn upplever att källkritiskt förhållningssätt har blivit ett naturligt samtalsämne bland lärarna.

Huvudmannen uppger att de ser över möjligheterna att erbjuda alla lärare kompetensutveckling inom källkritiskt förhållningssätt under 2024, men beskriver inte konkreta planer för det. Huvudmannen tydliggör att det påbörjade utvecklingsarbetet endast har tagit några steg men att de förväntar sig fortsatt utveckling framöver. Enligt huvudmannen kommer en utvärdering att genomföras kommande läsår.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen visserligen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet men konstaterar att ytterligare insatser behöver sättas in och de planerade insatserna behöver genomföras. Samverkan bör även följas upp för att se att den får effekt. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar och fördjupar det påbörjade arbetet.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete även behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla undervisningen så att eleverna och lärarna tillsammans kan förbättra elevernas förmågor till källkritik och källtillit.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att huvudmannen gjort vissa insatser för att för att utveckla undervisningen gällande att förbättra elevernas förmågor till källkritik och källtillit.

Huvudmannen uppger att den kollegiala samverkan med fokus på källkritik, som nämns ovan, är en insats för att utveckla undervisningen gällande källkritik och källtillit. Huvudmannen beskriver också att det genomförts en schemabrytande temavecka för eleverna i årskurs 1 där källkritiskt förhållningssätt varit en del. Eleverna har fått ta del av information från olika källor och använda sig av ett källkritiskt förhållningssätt i relation till den informationen. Huvudmannen uppger att de planerar att utveckla detta arbete framöver. Dessutom planerar huvudmannen för att införa en obligatorisk skolbiblioteksintroduktion med fokus på källkritiskt förhållningssätt för alla elever i årskurs 1, som planeras att införas 2024. Huvudmannens redovisade åtgärder saknar dock beskrivning av hur ordinarie undervisning har utvecklats, även om det beskrivs att rektorn upplever att källkritik oftare diskuteras samt att lärare delar med sig av övningar, material och uppgifter som gynnar undervisningen och elevernas förmåga att kritiskt granska källor.

Huvudmannen beskriver att skolbibliotekarien framöver kommer att ge eleverna information om skolans tillgång till databaser, hur de effektivt kan söka information på internet och i detta göra jämförelser mellan exempelvis Google och ryska eller kinesiska sökmotorer. Dessutom beskriver huvudmannen att så kallade filterbubblor är ett område som kommer diskuteras mer. Huvudmannen uppger även att rektorn kommer att analysera arbetet som har skett och sätta in ytterligare åtgärder som kan behövas, till exempel kompetensutveckling eller fördjupat kollegialt lärande.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen utvecklar och fördjupar det påbörjade arbetet och tar ansvar för att de planerade insatserna genomförs.

Bedömningen var till sist att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utveckla det sätt på vilket de ger formativ feedback till eleverna.

I huvudmannens redovisning av vidtagna åtgärder framgår att huvudmannen, rektorn och lärarna har utvecklat sättet som lärarna ger formativ feedback samt kommer att följa upp, utvärdera och vid behov sätta in ytterligare åtgärder.

Huvudmannen beskriver att varje lärare på skolenheten har formativ feedback till eleverna som utvecklingsområde samt att rektorn följer upp respektive lärares arbete, genom medarbetarsamtal samt medverkan på ämneslagsträffar. Flera lärare har nu säkerställt att uppgifter som innehåller källkritiskt förhållningssätt även innefattas av återkoppling på elevernas förmågor inom källkritik.

Framöver kommer rektorn att genomföra fokusgruppsamtal med elever, där formativ feedback kommer att tas upp och utvärderas. Utöver det kommer huvudmannen tillsammans med rektorn se över hur de på ett systematiskt sätt följer upp arbetet och i nästa steg eventuellt sätta in kompetensutveckling eller på annat sätt säkerställa att den formativa feedbacken gällande källkritiskt förhållningssätt genomförs.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

På Skolinspektionens vägnar

X Maria Larsson

Beslutsfattare

Signerat av: Maria Larsson

X Arne Hellmark

Föredragande/Utdare

Signerat av: Arne Hellmark

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla

kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.